

PWYLLGOR	PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO
DYDDIAD	14 RHAGFYR 2023
TEITL	HUNANASESIAD O EFFEITHIOLRWYDD Y PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU
PWRPAS YR ADRODDIAD	CYFLWYNO DULL AWGRYMEDIG AR GYFER ASESU EFFEITHIOLRWYDD Y PWYLLGOR, AC YSTYRIED DULL PRIODOL O'I ROI AR WAITH
AWDUR	DEWI MORGAN, PENNAETH CYLLID
GWEITHREDIAD	YSTYRIED Y CYNNWYS, CYNNWYS SYLWADAU ARNO, A PENDERFYNU OS AM GYNNAL HUNANASESIAD

1. CYFLWYNIAD

- 1.1 Mae gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a rôl allweddol o fewn trefniadau llywodraethu'r awdurdod – hwn yw'r Pwyllgor sydd wedi ei ddynodi fel “y rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu”. Golyga hyn fod ganddo'r dasg o sicrhau fod trefniadau llywodraethu'r Cyngor yn gadarn.
- 1.2 Fel canlyniad i'r cyfrifoldeb yma, disgwylir fod y Pwyllgor yn cynnaf hunan-asesiad cyfnodol o'i effeithiolrwydd.
- 1.3 Nid yw'r Pwyllgor wedi cynnal hunan-asesiad o'r fath ers Tachwedd 2018. Gan fod y Cyngor cyfredol bellach yn ei le ers blwyddyn a hanner, argymhellir fod y Pwyllgor yn ystyried os yw ymarferiad hunan-asesiad newydd yn amserol rŵan.

2. CANLLAWIAU CIPFA

- 2.1 Yng Nghanllawiau Statudol Llywodraeth Cymru a wnaed o dan Fesur Llywodraeth Leol 2011 (Mehefin 2012), nodir fod y Llywodraeth eisoes wedi cymeradwyo cyhoeddiad CIPFA, “*Audit Committees: Practical Guidance for Local Authorities*”, ei fod yn parhau i wneud hynny, a'i fod yn cynghori awdurdodau lleol i fwrw golwg ar y dogfennau hyn fel rhai atodol i'r canllawiau statudol. Bu sawl diwygiad i ganllawiau CIPFA ers 2012 a cyhoeddwyd y fersiwn ddiweddaraf yn 2022.
- 2.2 Mae canllawiau CIPFA yn cynnwys Datganiad Safbwynt CIPFA ar rôl pwyllgor archwilio mewn awdurdodau lleol (ac eraill). Mae copi o'r Datganiad Safbwynt i'w gael yn Atodiad 1.

2.3 Cymeradwywyd Adroddiad Blynyddol y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio 2022/23 gan y Pwyllgor ar 7 Medi 2023 a'i dderbyn gan y Cyngor Llawn ar 28 Medi 2023. Roedd yr adroddiad blynyddol yn nodi:

62 Yn y gorffennol mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio wedi cynnal hunan-arfarniad achlysurol. Nid yw hyn wedi digwydd yn dilyn Etholiad 2022 a'r newidiadau sydd wedi eu cyflwyno yn sgil gofynion Deddf Llywodraeth Leol 2021. Bydd adroddiad yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn ystod hydref 2023 yn gofyn am benderfyniad ar gynnal hunanasesiad yn y dyfodol agos.

63 Yn unol â chanllawiau a gyhoeddwyd gan CIPFA, ymhlith y materion a fydd yn cael eu hystyried wrth asesu effeithiolrwydd y pwyllgor byddai:

- Aseiad o a yw'r pwyllgor yn gweithredu yn unol â'r arferion a argymhellir yn y canllawiau hyn ac yn cydymffurfio â deddfwriaeth (lle bo hynny'n briodol).
- Sut mae'r Pwyllgor wedi cyflawni ei gylch gorchwyl, gan gynnwys ei swyddogaethau craidd.
- Gweithrediad y Pwyllgor, gan gynnwys y cymorth a'r hyfforddiant a ddarparwyd a sut mae aelodau wedi datblygu eu gwybodaeth a'u profiad.
- Effeithiolrwydd y pwyllgor o ran effaith ar ansawdd llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol, ynghyd â threfniadau archwilio boddhaol.
- Adborth gan y rhai sy'n rhyngweithio â'r Pwyllgor.

64 Mae CIPFA wedi datblygu rhai arfau gwella gall y pwyllgor eu defnyddio i lywio ei werthusiad. Defnyddiwyd fersiynau cynharach o'r offer hyn yn y gorffennol i gynorthwyo'r Pwyllgor i asesu ei effeithiolrwydd. Petai'r Pwyllgor yn cytuno i gynnal aseiad o'r fath, bydd hwnnw wedyn yn cael ei ddefnyddio i lywio Adroddiad Blynyddol y Pwyllgor ar gyfer 2023/24.

2.4 Mae'r adroddiad yma felly yn ymdrin â'r ymrwymiad oedd yn yr Adroddiad Blynyddol.

3. CYNNAL HUNANASESIAD

- 3.1 Mae canllawiau CIPFA yn cynnwys arfau er mwyn cynorthwyo aelodau pwyllgorau archwilio i gynnal hunan-asesiad. Yn gyntaf, mae **Hunanasesiad o Ymarfer Da**, sy'n darparu adolygiad lefel uchel sy'n ymgorffori'r egwyddorion allweddol a nodir yn Natganiad Safbwynt CIPFA ac yn y canllawiau ac yn fodd o sgorio'r sefyllfa gyfredol. Yn ail, ceir tabl ar gyfer **Gwerthuso Ardrawiad ac Effeithiolrwydd y Pwyllgor Archwilio** er mwyn asesu lle mae eu Pwyllgor yn gweithredu yn y ffordd mwyaf effeithiol, a lle mae sgôp i wneud mwy. Mae'r rhain wedi eu cynnwys yn Atodiadau 2 a 3.
- 3.2 Fel y gwelir, nid yw'r ddogfennau asesu yn faith nac yn gymhleth, ond os am fanteisio ohonynt bydd angen neilltuo amser penodol i ymgymryd â'r gwaith – nid yw cyfarfod pwyllgor ffurfiol yn fforwm addas.
- 3.3 Gofynnir, felly, i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ystyried cynnal gweithdy o'i aelodau gyda hwylusyddion yn gynnar yn 2024, er mwyn cynnal ei asesiad ei hun o'i effeithiolrwydd. Byddai hefyd yn fuddiol petai'r Pwyllgor yn ystyried os o gynnal cyfryw weithdy yn rhithiol neu mewn person.
- 3.4 Byddai canlyniad yr asesiad yn dystiolaeth ar gyfer cofrestr risg y Cyngor (risg **L18**, *Trefniadau rheolaeth fewnol anaddas, sy'n golygu unai nad ydym yn gwarchod rhag risgiau, neu yn gwastraffu adnoddau ar or-reoli*) ac fel canlyniad i'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol.

4. ARGYMHELLIAD

- 4.1 Gofynnir i'r Pwyllgor Archwilio ystyried os am drefnu gweithdy yn ystod misoedd cyntaf 2024 er mwyn cynnal hunanasesiad o'r effeithiolrwydd, ac os yw'n gytûn, i benderfynu ar leoliad.